

**UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOZOFIE**

Cu titlu de manuscris

C. Z. U.: 903/904(478)''-04/-02''(043.2)

COROBCEAN ANDREI

**VESTIGIILE ARHEOLOGICE DIN SPAȚIUL CARPATO-
NISTREAN ÎN SECOLELE V-III Î.H. CA SURSĂ A
INTERPRETĂRII ETNICE**

SPECIALITATEA 613.01 – ARHEOLOGIE

Autoreferatul tezei de doctor în istorie

CHIȘINĂU, 2017

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Universitatea de Stat din Moldova.

Conducător științific:

Niculiță Ion, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, specialitatea 613.01 – Arheologie.

Referenți oficiali:

Postică Gheorghe, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Ministerul Culturii al Republicii Moldova.

Munteanu Octavian, doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”.

Componența Consiliului Științific Specializat:

1. **Sava Eugen**, președinte, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar.
2. **Matveev Sergiu**, secretar, doctor în istorie, conferențiar universitar.
3. **Levițki Oleg**, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător.
4. **Ploșniță Elena**, doctor habilitat în istorie, conferențiar universitar.
5. **Zanoci Aurel**, doctor în istorie, conferențiar universitar.

Susținerea va avea loc pe data de 9 martie 2017, ora 14.00 în ședința **Consiliului Științific Specializat D 30.613.01-02** din cadrul **Universității de Stat din Moldova**, mun. Chișinău, str. A. Mateevici, nr. 60, Bl. IV, et. 2, sala 222.

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Centrală a Universității de Stat din Moldova (str. A. Mateevici, 60) și pe pagina web a CNAA (www.cnaa.acad.md)

Autoreferatul a fost expediat la 3 februarie 2017.

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat,
doctor în istorie, conferențiar universitar

Sergiu Matveev

Conducător științific,
doctor habilitat, profesor universitar

Ion Niculiță

Autor,
lector universitar

Andrei Corobcean

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Reconstituirea proceselor etnice din sec. V-III a. Chr. din spațiul carpato-nistrean a fost realizată prin prisma reflectării lor în unitatea și diversitatea vestigiilor arheologice. Corelările etnico-arheologice suferă de un caracter intuitiv și aprioric, în timp ce studiile etnoarheologice deschid perspective fertile de argumentare a influenței factorului etnic asupra culturii materiale. Este evidentă necesitatea evaluării posibilităților și limitelor interpretării etnice a categoriilor de vestigii arheologice, în contexte stabilite, din perspectiva noilor abordări, subliniind înțelegerea critică a atribuirilor etnice în arheologie și prevenirea interpretărilor speculative ori tendențioase.

Cadrul geografic și cronologic. Spațiul geografic investigat reprezintă teritoriul mărginit de Carpații Orientali la vest, Nistru la est, Marea Neagră și Dunărea de Jos la sud, prezentând o componentă importantă a teritoriilor dintre Carpați, Balcani și Nistru, în care s-au manifestat particularități specifice ale culturii „hallstattului tracic” și ale culturii getice [20, c. 3]. Limitele cronologice cuprind perioada dintre finele secolului VI – prima jumătate a secolului III a. Chr. Limita cronologică inferioară este legată de sfârșitul sec. VI – sec. V a. Chr., acestui interval de timp i s-au atribuit procese culturale importante: conturarea în spațiul carpato-nistrean a tradițiilor definitorii pentru cultura getică, conectate retrospectiv la fondul local hallstattian și premisele unității culturale din secolele IV-III a. Chr. [20, c. 4] ilustrate prin descoperiri arheologice. Limita superioară este prima jumătate a secolului al III-lea a. Chr., când pătrunderea elementelor celtice și bastarne în spațiul carpato-nistrean vor determina transformări etnoculturale importante [1, p. 4; 20, c. 4].

Descrierea situației în domeniu și problemele cercetării. Evoluția paradigmei etnice în arheologie a rezultat atât în exagerări ale identificării arheologice a grupurilor etnice, cât și în respingerea categorică a oricăror interpretări etnice în arheologie. Astfel, s-au evidențiat următoarele probleme: 1. Abordarea spațial-cronologică a tipurilor arheologice ca indicii ale răspândirii și evoluției grupurilor etnice a determinat caracterul aprioric al atribuirilor etnice. 2. Abordările tradiționale nu reușesc să țină cont de complexitatea fenomenelor etnice. 3. Influența recentelor abordări asupra cadrului de interpretare a vestigiilor arheologice din epoca fierului din spațiul carpato-nistrean este minimă, fiind necesară reconceptualizarea vechilor abordări în concordanță cu noile tendințe.

Scopul tezei constă în evaluarea caracterului etno-determinativ al vestigiilor arheologice din secolele V-III a. Chr. din spațiul carpato-nistrean din perspectiva noilor abordări ale etnicității și a proiecției arheologice a acesteia, implicând pe larg datele etnoarheologice. **Obiective:** identificarea criteriilor de atribuire etnică a vestigiilor de la mijlocul mileniului I a.

Chr. din spațiul carpato-balcano-pontic, care au stat la baza interpretării etnice tradiționale; analiza evoluției aprecierilor etnice a categoriilor de vestigii, structurilor, tradițiilor funerare și stilistice și a proceselor culturale din spațiul carpato-nistrean; estimarea evoluției paradigmei etnice în arheologie și a criticii acesteia; stabilirea importanței structurilor habitatului din spațiul și perioada cercetată în reconstituirea proceselor etnice; evidențierea valorii etno-determinative tradițiilor funerare, relevate de vestigiile acestei categorii de structuri din spațiul carpato-nistrean; clasificarea principalelor forme ale ceramicii lucrate cu mâna și identificarea variațiilor ei stilistice; evaluarea relevanței etno-determinative a variației stilistice a vestigiilor arheologice; argumentarea etnoarheologică a posibilităților de interpretare etnoculturală a variației stilistice a categoriilor de vestigii arheologice.

Metodologia lucrării. La baza metodologiei studiului a fost aplicat principiul istorismului, complementat de o perspectivă antropologică. Metodele de investigare a temei au vizat: a) metoda tipologică, ce se reduce la gruparea principalelor tipuri de structuri și categorii de vestigii arheologice; b) metoda comparativă, realizată atât prin compararea tipologico-stilistică a categoriilor de vestigii, cât și a fenomenelor culturale; c) metoda chorologică (cartografică), care a permis evidențierea arealelor de răspândire a structurilor și a stilurilor arheologice; d) utilizarea largă a analogiilor etnografice necesare pentru exemplificarea modelelor de legătură între fenomenele etnice și cultura materială.

Noutatea științifică și originalitatea științifică. Prezentul demers constituie o primă încercare atât de a sintetiza abordarea categoriilor de vestigii arheologice din al treilea sfert al mileniului I a. Chr. din spațiul carpato-nistrean ca surse ale interpretării etnice, cât și de a elucida valoarea etno-determinativă posibilă a acestora din perspectivă etnoarheologică.

Problema științifică importantă soluționată. Astfel, **problema științifică** soluționată în teză constă în reconceptualizarea relevanței vestigiilor arheologice din secolele V-III a. Chr. din spațiul carpato-nistrean ca surse ale interpretării etnoculturale, fapt care a evidențiat necesitatea abordării interdisciplinare complexe a posibilităților etno-determinative ale categoriilor de vestigii, asigurând racordarea interpretărilor la noile tendințe metodologice din arheologia etnicității.

Semnificația teoretică a lucrării rezidă, în primul rând, în studierea unui context spațial-cronologic concret sub aspectul interpretărilor etnice în arheologie. Situația arheologică care ilustrează secolele VI/V-III a. Chr. în spațiul carpato-nistrean prezintă, în virtutea posibilității corelării surselor arheologice și istorice, un teren fertil al aprecierilor etno-determinative, în care pot interveni diverse abordări teoretice care vizează fenomenele identitare și etnice. Lucrarea propune o tratare complexă și multidimensională a valorii vestigiilor arheologice din cadrul

spațial-cronologic stabilit ca surse ale interpretării etnice și de reconstituire a influenței factorului etnic asupra culturii materiale. Totodată, în lucrare s-a încercat încadrarea și racordarea interpretărilor etnice existente în contextul teoriilor și concepțiilor recente ale arheologiei etnicității.

Valoarea aplicativă a lucrării. Teza elaborată va putea fi de folos cercetătorilor din domeniul arheologiei, în special celor interesați de problemele de interpretare în arheologia epocii fierului, de problematica culturii getice și a proceselor etnoculturale din spațiul carpato-balcano-pontic. De asemenea, anumite aspecte ale lucrării pot prezenta interes pentru specialiștii din domeniile antropologiei culturale și a etnologiei. Lucrarea va putea fi inclusă în bibliografiile cursurilor și ale seminarelor universitare, destinate pregătirii specialiștilor din domeniul arheologiei, etnologiei și istoriei. În fine, teza poate servi drept bază pentru elaborarea unui curs special la studiile de licență și de master.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere. 1) Sistematizarea concepțiilor interpretării etnice în arheologia epocii fierului din spațiul carpato-nistrean; 2) Stabilirea relevanței categoriilor de vestigii în interpretarea etnică; 3) Definirea variației stilistice a vestigiilor în contextul proceselor etnoculturale; 4) Aplicarea datelor etnoarheologice în critica interpretării etnice a materialelor arheologice din cadrul spațial-cronologic investigat.

Implementarea rezultatelor științifice. Principalele rezultate ale lucrării au fost implementate în cadrul a 3 proiecte științifice instituționale din cadrul LCS „Tracologie” (USM). Materialele elaborate au fost incluse în conținuturile cursurilor și seminarelor ținute la Facultatea de Istorie și Filozofie (USM).

Aprobarea rezultatelor. Teza a fost discutată în ședințele Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie a Universității de Stat din Moldova și a Seminarului Științific de Profil 613.01 – Arheologie. Principalele aspecte din lucrare au fost prezentate sub formă de comunicări în cadrul a 9 conferințe naționale și internaționale și reflectate în 21 de publicații în reviste și culegeri științifice.

Publicațiile la tema tezei. Tezele principale ale lucrării și-au găsit reflectare în 21 de articole și rezumate.

Volumul și structura. Lucrarea este alcătuită din *Introducere*, 3 capitole, *Concluzii și recomandări*, *Bibliografie*, care conține 317 titluri și *Anexe* (22 figuri, 5 hărți, 4 tabele).

Cuvinte-cheie: spațiul carpato-nistrean, vestigii arheologice, cultură materială, etnoarheologie, etnicitate, interpretare etnică, variație stilistică.

CONȚINUTUL TEZEI

În *Introducere* este definită actualitatea și importanța cercetării vestigiilor arheologice ca sursă etno-determinativă, fiind formulate problemele generale ale fenomenologiei etnice în arheologie. Sunt enunțate limitele geografice și cronologice al lucrării. Este stabilit scopul și obiective tezei, descrisă metodologia cercetării, noutatea științifică și valoarea teoretico-aplicativă a lucrării.

1. EVOLUȚIA ABORDĂRILOR ETNICE ÎN INTERPRETAREA VESTIGIILOR ARHEOLOGICE

1.1. Problema interpretării etnice a vestigiilor arheologice în arheologia universală

Abordarea cultural-istorică prin ideea corelării dintre culturi arheologice și popoare era fortificată de supoziția privind dezvoltarea neîntreruptă a civilizațiilor [19, c. 53]. După G. Kossinna, culturile arheologice corespund indubitabil unor popoare concrete, susținând identificarea “provinciilor culturale” după întregul complex de vestigii [9, S. 3, 11]. Această metodologie a dominat în arheologia de la începutul sec. XX. Paradigma etnică s-a bazat pe o concepție normativă a culturii. V. G. Childe afirma că oamenii produc și reproduc tipurile culturale conform unui standard socialmente aprobat [5, p. 8]. Aceasta sugerează că uniformitatea stilistică ar demonstra înrudirea purtătorilor ei. O problemă controversată este identificarea indiciilor etnice ale culturii arheologice, fiind înaintate diverse domenii, în primul rând ceramica și practicile funerare. Datele etnografiei demonstrează, însă, că arealele distribuției anumitor tipuri nu poartă întotdeauna un caracter etnic.

Revizuirea concepției etnicizante a culturilor arheologice de la mijlocul sec. XX a fost determinată de viziunile mai complexe asupra culturii și de conturarea unor analize multilaterale ale fenomenului etnicității. Accentuând șubrezenia abordării normative a culturii, L. Binford tratează vestigiile arheologice ca produs al unei varietăți de procese din trecut [3]. În contextul criticii caracterului fix al grupurilor etnice, interpretarea arheologică trebuia să țină cont de natura dinamică și situațională a etnicității, influențată de diverși factori [8, p. 110].

În multe cazuri se relevă că ansamblurile arheologice corelează cu etniile în sfera variației stilistice, care ar reflecta adecvat procesele etnice [3, p. 220]. P. Wiessner menționează caracterul activ al stilului, care comportă un mesaj clar adresat membrilor grupului. Pentru Jan Hodder cultura materială poate fi un instrument activ în justificarea și manipularea relațiilor dintre grupuri. Acest lucru este legat de caracterul fenomenului etnic ca parte a sistemului social [8, p. 28]. Grupurile își pot păstra diferențele în cultura materială, uneori acestea fiind menținute

intenționat pentru a marca concurența dintre grupuri, în special în condițiile tensiunilor economice și politice.

Unii specialiști susțin că exprimarea etnicității, prin cultura materială, este legată de condițiile structurale ale habitusului, care „inspiră” aspectele proceselor culturale și sociale, iar modul, în care stilurile specifice ale culturii materiale sunt implicate în articularea etnicității, poate fi arbitrar între culturi, dar deloc accidental în contexte social-istorice specifice [8, p. 125]. Se insistă astfel asupra unei abordări contextuale și istorice în interpretarea vestigiilor arheologice [8, p. 117]. Contextele particulare, altor cercetători, condiționează relevanța variabilă a fiecărui factor care determină configurațiile culturii, similitudinile și diferențele ansamblurilor arheologice.

În studiul său de sinteză [4], S. Brather analizând tratările etnicității în arheologie și alte științe, susține caracterul nefondat al oricăror abordări etnice în lucrările arheologilor, fapt care a provocat critici serioase. A nega totalmente factorul etnic ca unul din cei care determină configurarea unui model al culturii materiale ar fi o exagerare, or cercetările etnoarheologice din ultimele decenii admit acest factor ca unul dintre posibili, care nu trebuie evitat.

În ultimii ani interesul pentru interpretarea etnică în arheologie este în creștere. Contribuțiile recente ale lui M. Fernández-Götz subliniază importanța investigațiilor etnoarheologice în cercetarea etnicității în arheologie, aceasta urmând să vizeze contexte specifice [7]. Același autor analizează oportunitățile interpretării etnice a vestigiilor arheologice pentru epoca fierului, prin corelarea surselor narrative, arheologice și a datelor etnografice, relevând indicatori posibili ai etnicității în arheologie. În special, este tratată valoarea centrelor de cult ca spații ale identităților colective. De asemenea, un accent deosebit este pus pe formele practicilor funerare, care, conform unor specialiști, constituie expresii ale proceselor de identificare, de construire a granițelor sociale și culturale.

1.2. Particularitățile interpretărilor etnice ale vestigiilor arheologice din al treilea sfert al mileniului I a. Chr. din spațiul carpato-nistrean: sursele și istoriografia.

Sursele narrative. Textele antice conțin descrieri etnografice despre populația spațiului balcano-carpato-pontic în a doua jumătate a mil. I a. Chr. Aplicând etnonime, precum cele de „geți”, „sciți”, „agatârși” etc., cărora le atribuie anumite caracteristici culturale, *Herodot* îi menționează la sud de Dunăre pe geți, „care se cred nemuritori” și „sunt cei mai viteji și cei mai dreپți dintre traci” (IV, 93). Reunind mai multe popoare sub un nume generic al tracilor, acesta sugerează că deși „au mai multe nume după regiuni”, „obiceiurile sunt cam aceleași la toți”, cu excepția geților și a trausilor (V, 3). *Tucidide* îi pomenește pe geți care „se învecinează cu sciții, au aceleași arme și sunt toți arcași călări” (II, 96, 1). *Strabon* menționează că geții „de neam

tracic... locuiau pe ambele maluri ale Istrului” (VII, 3, 2 (C. 295)), accentuând autoritatea politică a lor prin afirmația că „... ținutul de dincolo de fluviu (Istru) se află în puterea geților” (VII, 3, 8 (C. 301)).

Sursele arheologice. În limitele spațiului carpato-nistrean au fost identificate 835 de situri arheologice din secolele V-III a. Chr. Un bogat material arheologic este prezentat și analizat în monografiile arheologice consacrate siturilor de la Poiana, Butuceni, Stâncești; Cotu-Copălău. O contribuție importantă au adus studiile care au cuprins grupuri de situri pe microregiuni, după cum sunt cele dedicate monumentelor din epoca fierului din regiunea Nistrului Mijlociu, de la Saharna [12].

Sursele etnografice. Ținând cont de caracterul riscant al analogiilor etnografice, sursele etnografice au fost utilizate pentru a oferi o bază factologică referitoare la posibilitățile de interpretare a materialului arheologic din perspectiva aspectelor etnoculturale. Astfel, se exclud din start analogii etnografice directe și categorice. Cea mai mare parte a surselor etnografice (etnoarheologice) a fost aplicată în analiza dimensiunii sociale a stilurilor ceramice. Printre investigațiile etnoarheologice se pot evidenția cele ale cercetătorilor Ph. J. Arnold, M. Dietler, I. Herbich [6], I.G. Glushkov.

Abordarea etno-determinativă a vestigiilor arheologice în istoriografie. Interpretările etnoculturale din istoriografia contemporană au, de regulă, un caracter cultural-istoric. Corelarea materialului arheologic cu sursele narrative a reconstituit un tablou paleoetnografic al spațiului carpato-nistrean, stabilindu-se uniformitatea culturii materiale din secolele IV-III a. Chr., pusă pe seama unei continuități genetice din prima epocă a fierului, dar și pe predominarea unui masiv etnic relativ unitar al tracilor septentrionali sub egida geților. Din acest aspect, a fost evaluată, încă de V. Pârvan și M. Rostowzev, importanța fondului local sedentar de la mijlocul mileniului I a. Chr. [13, p. 649-650; 22, c. 76] în raport cu elementele eterogene. În linii majore, s-a acceptat un set stabil de categorii de vestigii pentru atribuirea „getică” ori „scitică”: ceramica lucrată cu mâna, practicile funerare și arta aplicativă, fapt realizat în studiile de sinteză redactate de A.I. Meliukova, I. Niculiță, A. Vulpe, T. Arnăut etc.

Pe lângă relevanța etno-determinativă a ritualului funerar [13, p. 371; 18, c. 173; 21, c. 25], cercetătorii au subliniat rolul deosebit al ceramicii prin particularitățile sale stilistice, comune pentru lumea nord-tracică, care vor persista constant în secolele IV-I a. Chr. [21, рис. 2-3], deosebindu-se de cele ale spațiului nord-pontic [18, c. 180]. Specificul ceramicii și al ritualului funerar, constituit în secolele VI-V a. Chr., păstrează legătura genetică cu fondul cultural hallstattian [18, c. 107]. De asemenea, în interpretarea etnică au fost implicate și elementele stilului animalier în artă, în care sunt sesizate adaptări locale legate de tradițiile specifice ale

stilului geometric [18, c. 234; 21, c. 175]. De fapt, podoabele și armele nu pot fi legate de niște granițe etnice, având un rol etnografic general [15, p. 205].

I. Niculiță, în baza analizei comparative a vestigiilor din sec. IV-III a. Chr., completată de coroborarea surselor narrative, remarcă existența unui masiv etnocultural unic în spațiul dintre Carpați și Nistru, reflectat prin uniformitatea culturii materiale [20, c. 131]. Al. Vulpe, de asemenea, susține legătura dintre unitatea culturii materiale și predominarea populațiilor de origine tracică, urmărind relația genetică cu grupurile din hallstattul mijlociu [15, p. 204].

Specialiștii care neagă caracterul autohton al culturii getice resuscitează ideea unui „orizont geto-scitic” inițial [14, p. 226]. Majoritatea cercetătorilor admitând influența scitică, insistă asupra autohtonismului tracilor în acest spațiu, marcând mai multe focare de formare a culturii getice.

Se constată că interpretările etnice ale vestigiilor arheologice din epoca fierului din spațiul carpato-nistrean rămân ancorate într-o paradigmă tradițională, fiind necesară racordarea lor la noile tendințe. Astfel, **problema științifică** soluționată în teză constă în reconceptualizarea relevanței vestigiilor arheologice din secolele V-III a. Chr. din spațiul carpato-nistrean ca surse ale interpretării etnoculturale, fapt care a evidențiat necesitatea abordării interdisciplinare complexe a posibilităților etno-determinative ale categoriilor de vestigii, asigurând racordarea interpretărilor la noile tendințe metodologice din arheologia etnicității.

2. STRUCTURILE HABITATULUI ȘI PRACTICILE FUNERARE DIN SPAȚIUL CARPATO-NISTREAN ÎN SECOLELE V-III A. CHR. ÎN CONTEXTUL ABORDĂRILOR ETNICE.

2.1. Structurile habitatului.

În contextul interpretărilor etnice, structurile habitatului sunt analizate din perspectiva evoluției sincronice și diacronice a așezărilor și a intensității de locuire. Spațiul carpato-nistrean prezintă o concentrare mai masivă de așezări în raport cu restul arealului balcano-carpato-pontic, [21, Kapra 3], iar numărul așezărilor fortificate din depresiunea Răutului și pe terasele malului drept al Nistrului, depășește cel puțin de două ori numărul celor dintre Carpați și Prut [1, p. 15]. Trebuie remarcate concentrările de așezări din regiunea Nistrului Mijlociu [12], din cursul inferior al râului Răut, zona Codrilor, în bazinele râurilor Bâc și Cogâlnic, în regiunea Podișului Central Moldovenesc, Podișul Bârladului și al Sucevei.

Grupările de așezări sugerează un mod de viață sedentar, agrar formate, probabil, prin roire, legată de anumite procese economice și demografice. Organizarea așezărilor în „cuiburi” putea să reflecte existența unor comunități înrudite, iar concentrarea în jurul unor centre

fortificate – manifestarea unor structuri politice. Așezările fortificate de la Butuceni, Saharna Mare, Saharna Mică, Cotnari, Stâncești au fost supuse unor cercetări sistematice și sunt destul de informative sub aspect cultural și cronologic. Unele situri grație bogatului material arheologic descoperit, sunt interpretate ca centre administrative mari. Mai mult ca atât, concentrarea unor așezări fortificate, cum sunt cele în număr de 20 din zona Nistrului Mijlociu, reprezentau un sistem complex de apărare, edificat, după cum demonstrează cercetătorii acestor obiective, de comunitățile traco-getice care dețineau hegemonia în regiune în sec. IV-III a. Chr.

Evoluția diacronică a răspândirii fortificațiilor este destul de relevantă, apogeul reprezentându-l secolele IV-III a. Chr. Durata așezărilor variază, în linii mari, de la jumătate de secol la un mileniu. Cel puțin, pentru siturile de la Butuceni, Stâncești, Moșna, Bunești, Arsura, Brăhășești se poate vorbi despre o locuire continuă între secolele VI-II a. Chr. O evaluare aproximativă poate indica asupra faptului că cele mai multe așezări au funcționat cel puțin 200 de ani fără intermitențe. Este important, în cazul acestor situații diacronice, că a existat în majoritatea așezărilor o continuitate de cel puțin 4-8 generații de oameni, care au păstrat un mod de viață și o cultură a habitatului asemănătoare și fără schimbări substanțiale.

Asigurată, probabil, de o stabilizare politică și economică în regiune, prezentând un impuls serios în accelerarea unor procese etno-culturale, „explozia” demografică din secolele IV-III a. Chr. a facilitat consolidarea legăturilor între „triburile” tracice începând cu sec. VI-V a. Chr. Acest proces a trebuit să condiționeze anumite fenomene sociale sau transformarea legăturilor sociale existente.

Densitatea și complexitatea construcțiilor locative și gospodărești sugerează intensitatea de locuire și de activitate într-un sit anumit. Locuințele din a doua jumătate a mil. I a. Chr., după cum au remarcat unii specialiști, au moștenit varietatea tipologică și tehnologică caracteristică celor din prima epocă a fierului [21, рис. 1]. Caracteristica locuințelor confirmă un mod de viață sedentar, cu toate atributele acestuia: agricultura și creșterea vitelor în condițiile unei mobilități reduse.

Este important de menționat atenția acordată în literatura de specialitate dimensiunilor locuințelor și a grupărilor acestora în scopul aprecierilor de organizare familială [20, c. 61]. Cu siguranță o astfel de interpretare rămâne ipotetică, deși, evident, reconstituirea unor aspecte ale relațiilor de rudenie în baza materialului arheologic este extrem de dificilă, chiar dacă sunt prezentate argumente etnografice.

Structurile habitatului nu demonstrează doar durata și intensitatea de locuire și nu reflectă doar o coabitare a mai multor familii, grupuri de rudenie etc., ci vin să relateze principalele aspecte ale modului de viață: sedentarismul sau mobilitatea redusă, agricultura ca ocupație de

bază și prezența meșteșugăritului casnic. Aceste elemente reflectă diferențe între grupurile respective și grupuri de populație cu mobilitate sporită. O asemenea diferențiere, însă, necesită recunoașterea inevitabilității contactului dintre cele două moduri de viață.

Dimensiunea etnică a organizării habitatului poate fi relevată grație materialelor etnografice în sens general, fără a se adopta un model unic. Datele etnografice demonstrează predominarea principiului consangvinității, de regulă patrilineare, ca garanție a coagulării unităților sociale. Acest fapt poate confirma ideea priorității legăturilor de rudenie reale ori fictive în organizarea așezărilor umane din perioada cercetată. Astfel, la nivelul așezărilor și grupărilor de așezări din epoca fierului se poate admite existența unor solidarități etnice. Fără a afirma categoric caracterul presupus monoetnic al acestora, trebuie luată în calcul probabilitatea restricționării accesului „străinilor” în comunitățile respective. De altfel, un astfel de conservatism social l-ar fi determinat și pe cel cultural, fără a exclude contacte permanente cu grupuri eterogene. Pe lângă aceasta, informațiile etnografice sugerează prezența la comunitățile arhaice a unei conștiințe evidențiate a apartenenței, justificate prin evocarea descendenței comune, reale ori fictive, dar și prin comunitatea culturală.

2.2. Structurile și practicile funerare.

Ipoteza centrală în evaluarea importanței monumentelor funerare în interpretările etno-culturale este faptul că practicile funerare reprezintă cel mai conservativ element al culturii. Tradiția istoriografică ține cont, în tratarea etno-culturală a acestora, de câteva criterii: 1) corelarea în plan diacronic cu aceleași categorii de monumente din perioada precedentă, subliniindu-se prezența unei continuități temporale a tradițiilor; 2) corelarea în plan sincron cu monumentele funerare din regiunile aferente, unde sursele narrative au atestat etnonime concrete, în raport cu care se confirmă sau se infirmă relații de continuitate ori discontinuitate culturală în spațiu.

După criteriul amenajării structurilor funerare, fie că prezintă necropole, grupuri de morminte sau morminte izolate, se deosebesc cele tumulare (Bârsești „Lacul Dumbrăvii, Volovăț „Dealul Burlei”, Cucuteni „Dealul Gosan”) și plane (Hansca „Lutărie”, Slobozia-Onești, Dănceni, Borosești, Poienești „Măgura”, Giurgiulești „Vadul Boului” și Strahotin-Dângeni). Ca și în cazul organizării spațiului de locuit, structura necropolelor atrage atenție și asupra interpretărilor sociale, reflectând anumite realități de organizare socială.

În faza inițială, în secolele VI-V a. Chr. predominarea biritualismului cedează în fața incinerăției, care în secolele IV-III a. Chr. este net dominantă. Printre ritul predominant al incinerăției, necropolele birituale conțin înmormântări de inhumație, printre care cu greu se poate distinge o regulă. Ritualul depunerii resturilor defunctului incinerat, cu sau fără inventar și vase

de ofrandă, în urnă, cu sau fără capac, scoate în evidență de asemenea preferințele generale, legate de vasele utilizate în calitate de „ambalaj” funerar. Atât necropolele plane, cât și cele tumulare pot găzdui aceleași rituri și complexe de inventar funerar. În general se conturează o tradiție funerară uniformă, prezentă în toate necropolele considerate ca aparținând populației locale sedentare din spațiul carpato-nistean și care nu se delimitează de spațiul carpato-balcanic și istro-pontic.

Inventarul predominant și definitiv al mormintelor, atribuite populației sedentare locale, sunt vasele de ofrandă, care se încadrează în același sortiment ceramic uzual din așezări sau din cel utilizat pentru a servi drept urne funerare. Pe lângă cel ceramic, inventarul poate conține și alte piese întâlnite mai mult ori mai puțin constant: obiecte de podoabă, piese de vestimentație, cuțite, arme ș.a. Analiza de ansamblu a materialului arheologic a demonstrat, fără echivoc, faptul că spre finele sec. V – începutul sec. III a. Chr. continuă forme culturale, în ceramică și ritualul funerar, legate „genetic” de cele din tradiția perioadei precedente [18, c. 121].

Printre structurile arheologice funerare cu rit și ritual obișnuit, se întâlnește manifestarea practicilor funerare prelungite, explicată și ilustrată recent de către cercetătorul bucureștean M. Babeș. Punctul de plecare al unei noi interpretări a ritualului funerar sunt în special gropile ovale sau rectangulare alungite de dimensiuni mari, în care erau depuse resturile cadavrelor incinerate și inventarul care le însoțea. Situațiile arheologice din cadrul necropolelor din secolele V/IV-III a. Chr. de la Borosești și Poienești par să fie cele mai relevante în argumentarea acesteia. Analogii ale unor astfel de situații arheologice în cadrul necropolelor de la mijlocul și a doua jumătate a mileniului I a. Chr. pot fi atestate în diferite regiuni ale spațiului carpato-danubiano-pontic, mai ales între Carpați și Nistru: Onești-Slobozia, Strahotin, Hansca-Lutărie, Dănceni, Pârjolteni, Stolniceni din Moldova. Dintr-o asemenea perspectivă „biritualismul” nu ar presupune, deci, coexistența a două rituri separate, ci succesiunea lor.

Analogiile etnografice ale ritualului de tratament repetat al cadavrului, prin exhumarea lui după un anumit timp stabilit și reînhumarea lui posterioară, nu pleacă departe de spațiul cercetat. În sec. XIX, etnografia atrag atenția asupra obiceiului, răspândit în Moldova, Muntenia și regiunile aferente, de exhumare a oaselor defunctului după 3, 5, 7 ani, în funcție de categoria de vârstă, spălarea acestuia cu apă și vin, dar și repetarea ritualului funerar inițial. Motivul unui asemenea fenomen era legat de re-purificarea și mântuirea sufletului, fie de alte credințe și superstiții. Constatarea acestor situații impune revizuirea critică a aprecierilor, mai ales sub aspect etnocultural, ale biritualismului și a diferențelor de rit la comunitățile din spațiul cercetat. Cu atât mai mult, incinerarea va înlocui inhumarea ca practică preferată de înmormântare pe parcursul epocii bronzului și a fierului în cea mai mare parte a Europei.

Ideea „graniței” dintre geți și sciți, promovată de A. I. Meliukova, își menține influența în istoriografie, consolidând, alături de ideea „scitismului” ritului inhumatei, anumite tratări prestabilite și tendențioase. În acest context, este relevantă atribuirea „scitică” a celor peste 300 de înmormântări de inhumate din zona de sud a stepei Bugeacului. Nu toate aceste înmormântări prezintă elemente de tradiție scitică. Ceramica modelată cu mâna din înmormântarea atribuită sciților de la Crihana Veche, este explicată de unii cercetători drept argument al influențelor culturii tracilor în mediul scitic. Pentru alți cercetători, prezența ceramicii ne-scitice și posibilitatea biritualismului la populațiile ne-scitice trezește semne de întrebare vizavi de atribuirea categoric scitică a tumulilor respectivi. În general, dihotomia între sedentarii, atribuiți predominant tracilor de nord, și nomazii, atribuiți sciților, s-a grefat și prin diferența riturilor funerare. Faptul că, în secolele V-III a. Chr. în tot spațiul carpato-balcano-pontic s-a conturat o unitate relativ constantă a structurilor funerare, nu exclude interferențele etnoculturale dintre populația getică și scitică și în domeniul tradițiilor funerare.

2.3. Fenomenul etnic, criteriile etnice ale culturii și relevanța etno-determinativă a vestigiilor arheologice.

În baza analizei surselor antice, W. Tomaszek evidențiază 86 de triburi tracice, printre care și „grupul nordic ori getic”. Problemele mai discutate parvin odată cu localizarea anumitor comunități-etnonime, deoarece nu se poate aprecia exact corectitudinea și consecvența cu care făceau acest lucru autorii antici. Localizarea unor etnonime de către autorii antici la sud de Dunăre (Hdt, IV, 95; Thuk. II, 96, 1; PsSkymnos, 746, 751, 757) și anume a geților, terizilor și crobizilor, toate triburi tracice, sugerează corelarea unor înrudiri etnice cu unitatea culturii materiale observată în grupul Ravna-Dobrina [15, p. 204-205]. Evenimentele politice din secolele VI-IV a. Chr. nu au lăsat fără repercusiuni configurația etno-socială a regiunii. În contextul lor se poate accepta accentuarea unor relații dintre comunități, inclusiv sub aspectul etnic, mai ales consolidări succesive ale comunităților locale din spațiul cercetat sub influența unor grupuri-etnonime, ca cel al geților [21, стр. 40]. Autorii antici exprimă clar o anumită delimitare între popoarele cunoscute: sciți, geloni, traci, geți, agatârși. Însă, trebuie de ținut cont că aceste delimitări sunt făcute de greci, care nu puteau cunoaște în profunzime atât deosebirile, cât și caracterul opozițiilor etnice la popoarele nord și nord-vest pontice.

Analizând diversitatea concepțiilor privind natura grupurilor etnice, se poate afirma că *etnosul* este un ansamblu trans-generațional relativ stabil și delimitat de oameni care împărtășesc un sentiment al comunității, bazat pe credința subiectivă în origini și destine istorice comune, reale sau imaginare, și pe existența unor afinități evidente, în special, în limbă, cultură și autoconștiință. *Etnicitatea*, la rândul său, poate fi definită ca un proces complex, la nivel social și

individual, de obicei determinat socialmente prin etapa socializării, care include toate aspectele autoatribuirii conștientizate sau ale etichetării din afară la un etnos anumit. Printre criteriile de identificare a etnosului, cele mai importante sunt: *comunitatea originii* sau conștientizarea descendenței comune; *comunitatea culturală* care presupune transmiterea trans-generațională a modelelor culturale; *comunitatea lingvistică*; *opoziția „Noi – Ei / Ceilalți”*; preferința predominantă pentru *endogamie*, care generează un sentiment al rudeniei; *comunitatea teritorială* sau referința la un teritoriu istoric (al originii) comun; *sentimentul solidarității colective*; *etnonimul*, prin care se reflectă autoconștiința identitară.

Atribuirea etnică a manifestărilor arheologice din secolele VI-V a. Chr. se bazează pe o corespondență complexă între sursele narative, care localizează la nord de Haemus neamuri tracice și cele arheologice, care indică asupra unei comunități culturale din întregul spațiu cuprins între Haemus, Carpați, Nistru și Pontul Euxin. Ideea consolidării etnice, reflectate în vestigiile arheologice este relevantă în sensul în care sursele scrise denotă o creștere a importanței geților în spațiul nord-vest pontic. Un asemenea proces are loc în plină uniformizare a culturii materiale, bine observată prin cercetarea monumentelor arheologice. Anume această perioadă ar fi marcat „individualizarea” comunităților ca etnii, în contextul unui impact dublu, venit din exterior: infiltrarea unor elemente răsăritene scitice, pe de o parte, și, mai ales, colonizarea greacă a litoralului de nord-vest al Pontului Euxin.

În secolele IV-III a. Chr. regiunea Nistrului Inferior prezenta un areal al unor interacțiuni intense între traco-geți și sciți. Situația creată de această zonă de contact a stimulat, însă, preluarea reciprocă a elementelor culturii materiale. Comparând aceste două entități „barbare”, autorii greci și latini au atras o atenție specială caracterului lor războinic. Tucidide, evocă o asemănare fundamentală între geți, alături de alte populații din spațiul balcano-dunărean, și sciți, care „au aceleași arme și sunt toți arcași călări” (Thuc. 96, 1).

Materialul arheologic relevă o preluare creativă de către populația tracică a elementelor de influență scitică. Este vorba mai ales de maniera specifică prin care meșterii traci confecționau pumnalele *akinakes* după modelele „scitice”, utilizând decor geometric, caracteristic culturilor din prima epocă a fierului, combinat cu cel animalier, preluat din lumea scitică [21, c. 39]. O astfel de preluare creativă a elementelor, mai ales din stilul artistic, a fost pusă pe seama gusturilor elitelor locale tracice din spațiul carpato-danubiano-pontic [18, c. 252].

Prezența sciților în regiunea nord-pontică n-a afectat esențial situația etno-demografică a populației tracice din teritoriile nord-vest pontice, deși, după cum s-a relatat, influențele de la sciți la traci au fost mai puternice decât cele de la traci spre sciți [18, c. 252]. Oricum, materialele arheologice demonstrează un proces de asimilare culturală a nomazilor nord-pontici, purtători de

tradiție scitică, în masa locală. Acest lucru este evident în inventarul funerar caracteristic tradițiilor nord-tracice prezent în mormintele cu rit specific scitic. Trăsăturile de bază ale naturii tradițiilor funerare impune o astfel de abordare, dat fiind caracterul lor conservativ.

Analiza problemelor teoretice ale fenomenelor etnice a scos în evidență complexitatea caracterului grupurilor etnice și lipsa unui instrumentar constant de criterii. Astfel, în interpretarea etnoculturală a vestigiilor arheologice pot fi evidențiate acele categorii ale culturii materiale, în configurarea cărora se poate observa influența factorilor etnici. Din aceste considerente, la nivelul inventarului arheologic, se pot exclude elementele culturale care nu sunt legate de viața cotidiană, nu prezintă specific stilistic sau provin din importuri. Deci, în viziunea noastră nu pot avea relevanță etno-determinativă tipurile de armament, ceramica de import, cât și piesele de podoabă ca atare. Unei asemenea analize, însă, pot fi supuse astfel de categorii și elemente ale vestigiilor arheologice cum sunt ceramica lucrată cu mâna și variațiile stilistice ale acesteia, elementele stilului artistic aplicate pe piese de artă aplicativă, podoabe, arme etc. De altfel, anume asupra acestor aspecte se insistă în tradiția istoriografică, când este abordată o atribuire etnoculturală a monumentelor cercetate.

3. VARIAȚIA STILISTICĂ A VESTIGIILOR ARHEOLOGICE – CRITERIU AL INTERPRETĂRII ETNICE

3.1. Tipologia formelor ceramicii lucrate cu mâna.

Către finele sec. al VI-lea – începutul sec. al V-lea a. Chr. se constituie un repertoriu de forme ceramice specifice întregului spațiu [21, c. 42]. Materialul ceramic a fost clasificat în categorii funcționale, tipuri și variante.

Categoria A – oale. În categoria oalelor au fost grupate vasele de dimensiuni mari, care serveau pentru păstrarea produselor și gătitul mâncării.

Tipul AI. Vasele bitronconice. *Varianta AIa* întrunește vasele cu profil bitronconic, gâtul cilindric și marginea dreaptă sau arcuită în exterior. *Varianta AIb* include vasele cu profil bitronconic, fără gât sau cu gâtul slab evidențiat, marginea fiind dreaptă ori ușor evazată. *Vasele variantei AIc* au corpul mai bombat, profilul fiind ușor rotunjit, fără gât, cu gura largă și marginea dreaptă, arcuită sau răsfrântă în afară. Vasele de formă bitronconică, cu gâtul cilindric și marginea dreaptă ori răsfrântă în exterior, prevăzute cu două toarte, au fost incluse în *varianta AId*.

Tipul AII. Vase cu corpul bombat. Aici sunt incluse vasele cu profil bombat, arcuit ori globular, gâtul ușor evidențiat, marginea dreaptă sau arcuită în exterior, care descriu trei variante. *Varianta AIIa* reprezintă vasele cu corpul bombat, care repetă puțin forma bitronconică dar cu

profilul mult mai rotunjit. Marginea este dreaptă, arcuită ori răsfrântă în afară, unele dintre ele având și gât evidențiat. În *varianta AIIb* este prezentă forma bombată a corpului vasului, profilul arcuit sau în formă de borcan, având marginea răsfrântă în exterior. *Varianta AIIc* include vasele-clopot, scunde și zvelte, cu corp bombat și marginea evazată.

Tipul AIII. Vasele cu profilul tronconic, drept ori arcuit, fără gât și cu gura largă. *Varianta AIIIa* cuprinde vasele „borcan” cu profil aproape drept și ușor arcuit, cu marginea dreaptă. Vasele-clopot, atribuite *variantei AIIIb*, au un profil aproape drept ori puțin arcuit, cu gura largă, iar marginea ușor aplecată în interior. *Varianta AIIIc* încadrează vasele cu profil globular sau ovoidal, cu marginea aplecată în interior.

Categoria B – străchini și castroane.

Tipul BI cuprinde vasele de formă tronconică, cu un profilul aproape drept, marginea dreaptă sau verticală. *Tipul BII* reprezintă vase cu profilul ușor arcuit și unghiular, marginea dreaptă sau aplecată în interior, cu buza rotunjită sau tăiată. Vasele de formă tronconică, cu profil unghiular ori arcuit și marginea răsfrântă în exterior au fost grupate în tipul *BIII*.

Categoria C – căni și cești presupune două tipuri: *CI* – vase tronconice sau cilindrice, cu profil drept ori arcuit, marginea dreaptă și ușor arcuită în interior, prevăzute cu toartă rotundă sau din bandă lată, puțin supraînălțată și *CII* – vase cu profil bitronconic sau bombat, cu gâtul scund ori înalt și marginea evazată, cu toartă supraînălțată.

Categoria D – vase cu picior (fructiere). Acestea prezintă o formă importantă, caracteristică spațiului cercetat, repetând formele străchinilor, adăugându-se doar „piciorul” sau toarte dispuse pe margine.

3.2. Variația stilistică a ceramicii lucrate cu mâna și a pieselor de artă aplicată.

Semnificații ale variației stilistice a ceramicii lucrate cu mâna. Au fost formulate cinci combinații stilistice (CS). După cum reiese din reprezentarea lor, același decor sau combinație de elemente decorative sunt aplicate pe diferite forme ale vaselor. Cele mai uzuale sunt combinațiile III și IV, aplicate pe mai multe tipuri de vase și cunoscute în toate monumentele secolelor V-III a. Chr. din spațiul carpato-danubiano-pontic. *CS I* este descrisă de preferința aplicării decorului în relief, asociat uneori cu mânerele, pe mijlocul bombat al vasului sau sub el. Proeminențele aplatizate, toartele sau alte elemente în relief, sunt aranjate diametral, de regulă, câte două-patru. *CS II* se definește prin predilecția pentru ornamentarea cu motive în relief a părții superioare a vaselor sau dispunerea lor chiar pe marginea acestora. Motivele în relief, dintre care proeminențe aplatizate, butoni, nervuri, proeminențe conice, singulare ori grupate, pot fi asociate cu toarte, mânere de natură funcțională. *CS III* constă în asocierea apucătorilor-suporturi din zona bombată a vasului ori mijlocul acestuia cu proeminențe de diferite forme, de regulă conice sau butoni, în

partea superioară ori sub marginea vasului. CS IV reflectă preferința plasării decorului în relief, sub forma brâului alveolar, întrerupt uneori de proeminențe simple ori mânere. De regulă decorul este plasat în partea superioară a vaselor, cu prelungiri în jos prin brâie alveolare ghirlandate. CS V ilustrează predilecția pentru decorul în șir de alveole, plasat în partea superioară a vaselor, întrerupt sau nu de proeminențe.

Ceramica reprezintă indicatorul central în atribuirea etnică [10]. În sprijinul abordării respective vine importanța materialului ceramic, ca rezultat al activității casnice, în reflectarea aspectelor conservative ale culturii cotidiene. Simpla corelare a ceramicii cu o anumită entitate etnică, mai ales modalitate de a interpreta formele ceramicii drept „getice” nu poate fi acceptată. Ca și pentru alte categorii de material, putem accepta doar o analiză a factorului etnic ca unul posibil pentru explicarea unității ori diferențierii în tradițiile ceramice. Toate elementele decorului ceramic continuă tradiții locale mai vechi, din epoca bronzului și cea timpurie a fierului [10, p. 26, 61]. Se poate afirma cu certitudine că spre mijlocul mileniului I a. Chr., în spațiul carpato-danubiano-pontic, se desfășura un proces de uniformizare evidentă a unei opțiuni stilistice la nivelul combinației formă-decor în ceramică.

Merită atenție tratarea așa numitor forme scitice de ceramică. La prima vedere, vasele decorate cu alveole sau creștături pe buză ori sub margine, cu brâu alveolar pe aceeași porțiune a vasului, lipsite de decorul în relief sub forma proeminențelor conice și a suporturilor aplatizate, sugerează un stil aparte. O privire de ansamblu asupra acestui stil de combinare formă-decor, în plan sincron și diacronic, demonstrează, însă, șubrezenia etichetărilor etnice categorice, ori, într-un mod evident, rădăcinile acestuia pot fi căutate în plină epocă a bronzului. Pentru o astfel de tradiție generalizată nu poate fi aplicată o etichetare etnică. O opinie larg răspândită, având un anumit grad de argumentare arheologică și etnografică, sugerează că sciții nu ar fi produs ceramică proprie. Acest lucru se datorează modului lor de viață nomad, din care cauză puteau procura recipiente de la olarii sedentari.

Valențe etno-determinative ale stilului artistic. Combinarea tradiționalului stil geometric cu cel animalier a fost unul dintre elementele de bază ale conturării în secolele IV-III a. Chr., în întregul spațiu dintre Balcani, Carpați, Nistru și Pontul Euxin, a unei arte originale, destinată consumului elitar, diversitatea stilistică a căreia coincide, în spațiu, cu arealul de răspândire a geților [21, c. 125]. Cartarea pieselor de artă aplicată i-a permis lui I. Niculiță să afirme că stilizarea reprezentărilor zoomorfe și combinarea lor cu motivele geometrice, maniera redării, opțiunea stilistică, în general, descriu toate împreună un areal relativ strict delimitat între Balcani, Carpați, Nistru și Pontul Euxin, adică aria de răspândire a triburilor nord-tracice a geților [21, kapra 5].

În conceptul de „artă getică” au fost determinate unele trăsături definitorii: combinarea ornamentului fito-geometric cu reprezentări zoomorfe și antropomorfe; stilizarea imaginilor realiste; predominarea reprezentărilor animaliere fantastice; predilecția pentru decorul geometric: spirale, benzi hașurate etc. [21, c. 170]; respectarea principiului *horror vacui* [2, p. 179]. Arta tracică sau traco-getică este analizată ca un fenomen original care, aflat într-o zonă de contact, a absorbit elemente grecești, orientale și scitice în domeniul motivelor și al opțiunilor stilistice [18, c. 232; 21, c. 173], influența greacă rămânând decisivă alături de influența scitică prin stilul animalier [21, c. 173]. Raliindu-se concluziilor lui B. Filov, D. Berciu susține ideea că traco-geții și-ar fi creat stilul animalier propriu încă din secolul al V-lea a. Chr., astfel explicând și influența persană în legătură cu evenimentele anterioare acestui secol [2, p. 94].

Influențele în domeniul stilului au fost reciproce, între populația tracică și cea scitică [17, c. 124]. Materialele relevă o preluare creativă de către meșterii traci a elementelor de influență scitică. [21, c. 39]. În cadrul stilului animalier general se înscrie o manieră schematizată, proprie artei tracice, profund influențată de arta iraniană, și greacă. Chiar dacă stilul artistic elitar cuprinde în sine influențe și inspirație venite din afara spațiului cercetat, el adaptează preferințele stilistice locale, care țin de elemente ale schematismului și geometrismului moștenit din perioada precedentă. La originalitatea detaliilor stilistice se mai adaugă cea a motivelor.

La fel, ca și în cazul stilului ceramic, cel artistic păstrează același cadru geografic, între Carpați, Balcani și Nistru [21, c. 126, карта 5], fapt care sugerează, fără exagerări, anumite situații etnoistorice, cel puțin o unitate etno-culturală, în care etnosul menționat în sursele narrative, cel getic, ar fi fost dominant la sud și nord de Dunăre până la Nistru. Această aserțiune nefiind interpretată, neapărat ca predominarea unui singur grup etnic, ci ca o prevalare a sa probabil politică asupra altor neamuri nord-tracice, iraniene etc. din spațiul respectiv.

3.3. Posibilități și limite în interpretarea etnică a variației stilistice în materialul arheologic din perspectivă etnoarheologică.

Este evident accentuat elementul tradiției, cultura arheologică reprezentând un sistem de tradiții, elaborate în cadrul grupurilor sociale sub influența condițiilor istorice. Se poate accepta, deci, că la nivelul grupului social, actul tehnologic materializat în artefact, trebuie analizat ca tradiție tehnologică perpetuată în cadrul grupului. Atât continuitatea, cât și discontinuitatea culturii materiale poate reflecta mai degrabă o tradiție culturală propriu-zisă fără să includă în sine aspectul etnic. Este greu de acceptat faptul că după întreruperea unei tradiții culturale dispare identitatea etnică însăși sau invers, dacă perpetuarea acestei tradiții în timp este asigurată de indivizi/comunități care împărtășesc aceeași identitate etnică. Discontinuitățile observate arheologic în cultura comunităților antice nu trebuie înțelese ca discontinuitate determinată de

dispariția unor grupuri prin înlocuirea de către altele. Mai degrabă discontinuitatea este cauzată de „refuzul” indivizilor, ca purtători ai unei tradiții să mai continue transmiterea acesteia.

Stilul definește o asociere stabilă de caracteristici legate reciproc prin particularități constituite arbitrar, grație alegerii libere și instituționalizate datorită contactelor culturale și tradiției în afara unor semnificații funcționale și adaptive. Caracterul convențional, flexibil și multilateral al stilului îi permite să fie înaintat ca soluție neutră la explicarea diferențelor între grupările de vestigii arheologice și, mai ales, pentru interpretarea în unele cazuri a acestora ca diferențe etnice.

Multitudinea de factori care formează atitudinile și percepția etnică a indivizilor, procesul socializării, relațiile de rudenie, credințele subiective în comunitate sunt greu de surprins într-o singură abordare a etnicității. Pierre Bourdieu înaintează conceptul de *habitus*-uri care sunt produse de condiționările asociate unei clase particulare de condiții de existență. Habitusul produce practici individuale și colective și implică dispoziții îndelungate care pot depăși condițiile economice și sociale în care s-au constituit. Variația stilistică poate fi cu siguranță legată de habitus. Modificarea stilului este limitată în cazul când acesta este transmis și imitat de alții, iar imitarea unui stil nu face decât să-l consolideze.

Cercetările etnoarheologice indică asupra olăritului casnic ca îndeletnicire familială, limitată în cadrul grupurilor de rudenie. Totuși, învățarea meșteșugului și, respectiv, transmiterea și menținerea stilurilor ceramice pot depăși granițele grupurilor de rudenie, deseori asemănările fiind evidente între grupuri vecine neînrudite.

Procesul de uniformizare a formelor și a decorului ceramicii sugerează, pentru spațiul carpato-danubiano-pontic, revitalizarea unei tradiții tehnologice și stilistice amplu răspândite. În acest sens, ideea unei corelări între uniformitatea ceramicii și unitate etnică [21, c. 49-57] poate fi acceptată ca ipoteză fundamentală. Cercetările etnoarheologice [6] au adus observații importante referitoare la problema legăturii dintre stil și etnicitate, sub aspectul relației producere – consum, în contextul raporturilor acestor triburi cu vecinii de diferită apartenență etno-lingvistică.

Conform unor observații etnoarheologice, ceramica nu joacă nici un rol în menținerea granițelor de grup, odată ce depășește contextul producerii [6, p. 465]. Astfel, evoluția diacronică a microstilurilor este influențată de interacțiunile personale dintre olari, iar pentru consumatori diferențele în stilul ceramic nu au vreo importanță în reflectarea identității de grup [6, p. 468]. Alte cercetări etnoarheologice au evidențiat, însă, prioritatea schimbului de ceramică între grupuri înrudite de populație și, mai ales, menținerea timp de mai multe generații a relațiilor dintre anumite grupuri de producători cu anumite grupuri de clienți.

În unele cazuri se exclude legătura dintre stilul ceramic și simbolizarea identităților în contextul consumului. Granițele care despart diferite entități nu condiționează distribuirea stilurilor ceramice, iar limitele zonelor stilistice cuprind areale fără semnificații socio-culturale [6, p. 468]. Există o distincție între contextele sociale ale producției și ale consumului în condițiile unui meșteșug casnic, cadrul consumului fiind mai larg decât cel al producerii [6, p. 469].

Prin cercetări etnoarheologice, M. Dietler și M. Herbich încearcă să combată concepția, încetățenită în multe studii arheologice, despre interpretarea stabilității tradiției ceramice ca indicator al stabilității unui grup etnic într-o regiune dată [6, p. 469]. În viziunea lor, stabilitatea unui stil ceramic, respectiv a tradiției, reflectă cu siguranță stabilitatea comunității de producție, în timp ce comunitatea consumatorilor poate fi schimbată dramatic. Astfel, identitatea consumatorilor nu poate fi reflectată în stilul materialului ceramic [6, p. 469].

Ideea despre lipsa ceramicii proprii la popoarele nomade, chiar dacă se înțelege a fi exagerată, poate fi confirmată parțial de datele etnografice. Mobilitatea rezidențială tinde să limiteze producția ceramică din cauza insuficienței de timp, a lipsei unui loc stabil etc. În așa mod s-ar putea accepta că ceramica „scitică” constituia produsul comunităților supuse influenței scitice ori învecinate sciților.

Critica etnoarheologică, adresată abordărilor etnice ale materialului arheologic, s-a orientat în special asupra explicațiilor variației stilistice a ceramicii. Datele etnoarheologice confirmă, în unele cazuri, asocierea unității stilistice cu entități etnice, grupuri familiale etc., în altele, însă, relația între stil și etnicitate rămâne doar la nivelul producătorilor, pierzându-se la nivelul consumatorilor. Din aceste considerente, explicația uniformizării stilului ceramic în spațiul carpato-nistean și, în general balcano-carpato-pontic, trebuie să admită inclusiv versiunea neetnică. Cu atât mai mult, fără a diminua importanța factorilor etnici, prezentate în special de populația tracică predominantă, ar trebui evitate etichetările etnice, chiar declarate „convenționale”, cum ar fi „ceramică getică”, „ceramică traco-getică”, „ceramică scitică” și altele.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

1. Începutul celei de-a doua epoci a fierului în spațiul carpato-nistean reflectă, prin documentația arheologică și corelarea datelor istorico-arheologice, procese etnoculturale de interferență, diferențiere și uniformizare, în care au fost implicate într-o măsură mai mare comunități traco-getice, cât și elementele nord-pontice de tradiție scitică. Interpretările etnice ale vestigiilor arheologice din al treilea sfert al mileniului I a. Chr. reflectă o abordare cultural-

istorică. Corelarea materialului arheologic cu sursele narative antice a permis reconstituirea unei situații paleoetnografice, apreciindu-se caracterul uniform și stabil al culturii materiale din secolele IV-III a. Chr. Acest caracter este considerat tributar unei continuități genetice din prima epocă a fierului, dar și de predominarea unui masiv etnic relativ unitar. În istoriografie s-a constatat acceptarea generală a unui set stabil de categorii de vestigii arheologice pentru atribuirea „getică” ori „scitică”: ceramica lucrată cu mâna, ritualul funerar și elementele de artă aplicativă [6; 7; 9; 10].

2. Critica paradigmei etnice în arheologie a rezultat atât în ilustrarea exagerărilor identificării arheologice cu grupurilor etnice, cât și în respingerea categorică a oricăror interpretări etnice. Dezbaterele din domeniile aferente asupra conceptului etnicității a sporit interesul pentru posibilitățile de interpretare, inclusiv etnică, în arheologie. Cercetările etnoarheologice ilustrează diversitatea formelor de manifestare a identităților și reflectarea lor în cultura materială, trasând posibile explicații în arheologia etnicității, diferite de paradigma tradițională. Astfel, problema științifică soluționată în teză este reconceptualizarea relevanței vestigiilor arheologice din secolele V-III a. Chr. în spațiul carpato-nistean ca surse ale interpretării etnoculturale, fapt care a evidențiat necesitatea abordării interdisciplinare complexe a posibilităților etno-determinative ale categoriilor de vestigii, asigurând racordarea interpretărilor la noile tendințe metodologice din arheologia etnicității [1; 3; 4].

3. Analiza structurilor habitatului atestă o creștere demografică către secolul IV a. Chr. în spațiul carpato-nistean, indiferent dacă toate grupările de așezări au funcționat concomitent ori au evoluat prin „roire”. Adăugată la acest fapt, uniformizarea culturii materiale și spirituale relevă un grad înalt de stabilitate etnodemografică. Concentrarea siturilor în anumite microregiuni relevă prezența ipotetică a unor forme de organizare politică care putea afecta reglementarea relațiilor sociale și etnoculturale în sânul comunităților. Sursele etnografice admit că factorul etnic putea fi prioritar în asigurarea acestei stabilități a habitatului. Structurilor de habitat reflectă predominarea unei populații sedentare de agricultori, care ar fi putut asigura conservarea unor tradiții culturale pentru o perioadă îndelungată de timp. Dihotomia între sedentarii, atribuiți predominant tracilor de nord, și nomazii, atribuiți sciților, s-a încetățenit în tradiția arheologică [8].

4. În secolele V-III a. Chr. în tot spațiul carpato-balcano-pontic s-a conturat o unitate relativ constantă a structurilor funerare, ceea ce fortifică ipoteza unei unități etnoculturale a comunităților sedentare. Rolul ritualului funerar, reflectat de această categorie de vestigii, rezidă din caracterul conservativ al tradițiilor funerare, fapt în mare măsură admis și grație surselor etnografice. În acest sens, este importantă, de asemenea, existența legăturii dintre descoperirile

funerare din perioada studiată cu cele din epoca precedentă. De asemenea, relativ limpede, în baza vestigiilor funerare, se poate contura diferența între tradițiile traco-getică și scitică [6; 7; 10].

5. Analiza fenomenelor etnice relevă complexitatea caracterului acestora și lipsa unui instrumentar constant de criterii. Interpretării etnoculturale a vestigiilor arheologice sunt pasibile categoriile de vestigii, în care se poate observa influența factorilor etnici, excluzându-se elementele culturale care nu sunt legate de viața cotidiană, nu prezintă specific stilistic sau provin din importuri. Astfel, în contextul temei propuse, relevanța etno-determinativă a armelor, a ceramicii de import, și a altor piese de uz larg este minimă. În schimb, variația stilistică a ceramicii lucrate cu mâna și a reprezentărilor artistice constituie domenii fertile din perspectiva abordării etnice [2; 6; 9].

6. Procesul de uniformizare de la mijlocul mileniului I a. Chr. în spațiul carpato-nistean s-a manifestat în special la nivelul stilului ceramic și artistic. Tipologia vaselor lucrate cu mâna a permis evidențierea unor combinații stilistice constante, care reflectă existența unor opțiuni stilistice stabile ale olarilor într-un spațiu destul de larg. Originile stilurilor în epocile anterioare sunt interpretate drept argument al unei continuități etnoculturale. Printre combinațiile stilistice, care asociază formele și decorul plastic, atribuit lumii tracice, una rămâne specifică regiunii cuprinse între Balcani, Carpați, Nistru și Pontul Euxin și a cărei durată nu pare să depășească limitele secolelor V-III a. Chr., perioadă a dominării geților în lumea nord-tracă. Un rol fundamental al stilului ceramic din spațiul carpato-nistean constă în delimitarea clară a unei tradiții locale, în raport cu cele nord-pontice, dar mai ales în cea dintre sedentarii traco-geți și nomazii sciți [5; 8].

7. Utilizarea pieselor de artă în interpretările etnice necesită o abordare vigilentă, din cauza atribuirii lor consumului elitar, unde elementul „etic” poate fi diminuat. Răspândirea stilului animalier pe un areal destul de larg a depășit, totuși, granițele etnice, iar tradițiile locale au contribuit la diversificarea lui. Atelierele locale din spațiul carpato-balcano-pontic au preferat să combine tradiționalul geometrism, schematism și principiul „*horror vacui*” cu moda stilului animalier. Aprecierea specificului artistic local, la fel ca în cazul ceramicii, este tributară elementelor stilistice sesizate în epocile anterioare [6].

8. Datele etnoarheologice confirmă, în unele cazuri, asocierea unității stilistice cu entități etnice, grupuri familiale etc., în altele, însă, relația între stil și etnicitate rămâne doar la nivelul producătorilor, pierzându-se la nivelul consumatorilor. Din aceste considerente, explicația uniformizării stilului ceramic în spațiul carpato-nistean și, în general balcano-carpato-pontic, trebuie să admită inclusiv versiunea neetică. Cu atât mai mult, fără a diminua importanța

factorilor etnici, prezentați în special de populația tracică predominantă, ar trebui evitate etichetările etnice, chiar declarate „convenționale”, cum ar fi „ceramică getică”, „ceramică traco-getică”, „ceramică scitică”, alături de denumirile etnonimice ale culturilor, perioadelor cronologice etc. [11].

Problema științifică soluționată în teză constă în reconceptualizarea relevanței vestigiilor arheologice din secolele V-III a. Chr. din spațiul carpato-nistrean ca surse ale interpretării etnoculturale, fapt care a evidențiat necesitatea abordării interdisciplinare complexe a posibilităților etno-determinative ale categoriilor de vestigii, asigurând racordarea interpretărilor la noile tendințe metodologice din arheologia etnicității.

Reieșind din problemele evidențiate în cadrul studiului, pot fi formulate următoarele **recomandări** în perspectiva viitoarelor cercetări:

➤ Studiile despre posibila influență a factorului etnic asupra culturii materiale trebuie să vizeze contexte concrete, evitând simplele corelații directe între categoriile arheologice și grupurile etnice, având la bază referințe etnoarheologice.

➤ Este important ca analizele etnicului în studiul materialului arheologic să se aplice, în principal, perioadelor pentru care avem la dispoziție surse scrise. În acest caz, se pot face aprecieri vizavi de importanța unor comunități-etnonime și despre caracterul „granițelor” dintre diferite entități.

➤ Este necesară realizarea unor studii aprofundate asupra valorii categoriilor concrete de vestigii arheologice (ceramică, piese de artă, piese de port și podoabă, structuri funerare etc.) din punctul de vedere al relevanței etno-determinative, prin implicarea consistentă a datelor etnoarheologice.

➤ Tema cercetată poate fi extinsă și asupra altor segmente cronologice, care relevă contexte specifice din arheologia primei epoci a fierului sau din cea a perioadei ulterioare secolului III a. Chr. din spațiul carpato-nistrean. În așa mod, ar fi posibilă dezvoltarea evoluției interpretărilor etnice a categoriilor concrete de vestigii arheologice din prima epocă a fierului, orizonturile culturale de la finele mileniului I a. Chr. și începutul mileniului I p. Chr.

BIBLIOGRAFIE

1. Arnăuț T. Vestigii ale sec. VII-III a. Chr. în spațiul de la răsărit de Carpați. Chișinău: CEP USM, 2003. 407 p.
2. Berciu D. Arta traco-getică. București: Editura Academiei RSR, 1969. 234 p.
3. Binford L.R. Archaeology as Anthropology. In: American Antiquity, 1962, Vol. 28, no. 2, p. 217-225.
4. Brather S. Ethnische Interpretationen in der frühgeschichtlichen Archäologie. Geschichte, Grundlagen und Alternativen. Berlin: Walter de Gruyter GmbH & Co., 2004. 807 S.
5. Childe V.G. Piecing Together the Past. The Interpretation of Archaeological Data. New York: Frederick A. Praeger, 1956. 178 p.
6. Dietler M., Herbich I. Ceramics and Ethnic Identity: Ethnoarchaeological observations on the distribution of pottery styles and the relationship between the social contexts of production and consumption. In: Terre cuite et société. La céramique, document technique, économique, culturel. Juan-les-Pins: Editions APDCA, 1994, p. 459-472.
7. Fernández-Götz M. Ethnische Interpretationen und archäologische Forschung: Entwicklung, Probleme, Lösungsansätze. In: Tübinger Verein zur Förderung der Ur- und Frühgeschichtlichen Archäologie, Heft 14, 2013, S. 59-76.
8. Jones S. Archaeology of Ethnicity. Constructing identities in the past and present. London: Routledge, 1997. 195 p.
9. Kossinna G. Die Herkunft der Germanen. Zur Methode der Siedlungsarchäologie. Leipzig: Kabitzsch, 1920. 30 S.
10. Moscalu E. Ceramica traco-getică. București: Muzeul Național de Istorie, 1983. 514 p.
11. Niculiță I. Les Thraces septentrionaux dans l'historiographie des Etats de l'Europe de l'Est: la Moldova, l'Ukraine, la Russie. In : The Thracian World at the Crossroads of Civilisations. The 7th International Congress of Thracology. Reports and Summaries. Bucharest: Roumanian Institute of Thracology, 1996, pp. 46-71.
12. Niculiță I., Zanoci A., Arnăuț T. Habitatul din mileniul I a. Chr. în regiunea Nistrului Mijlociu (siturile din zona Saharna). Chișinău: Bons Office SRL, 2008. 408 p.
13. Pârvan V. Getica. O protoistorie a Daciei. București: Cultura Națională, 1926. 804 p.
14. Tkaciuk M. Manifestări culturale din sec. V-I a. Chr. In: Thraco-Dacica, 1994, Vol. 15, nr. 1-2, p. 215-256.
15. Vulpe A. Cercetări arheologice și interpretări istorice privind sec. VII-V î.e.n. în spațiul carpato-dunărean. In: Memoria Antiquitatis, 1970, Vol. 2, p. 182-213.
16. Клейн Л.С. Археологическая типология. Ленинград : ЛФ ЦЭНДИСИ, 1991. 448 с.

17. Мелюкова А.И. К вопросу о взаимосвязях скифского и фракийского искусства В: Скифо-сибирский звериный стиль в искусстве народов Евразии. Москва: Наука, 1976, с. 106-127.
18. Мелюкова А.И. Скифия и фракийский мир. Москва: Наука, 1979. 255 с.
19. Монгайт А.Л. Археологические культуры и этнические общности (к вопросу о методике историко-археологических исследований). В: Народы Азии и Африки, 1967, № 1, с. 53-65.
20. Никулицэ И.Т. Геты IV-III вв. до н.э. в Днестровско-Карпатских землях. Кишинёв: Штиинца, 1977. 168 с.
21. Никулицэ И.Т. Северные фракийцы в VI-I вв. до н. э. Кишинёв: Штиинца, 1987. 269 с.
22. Ростовцев М.И. Эллинизм и иранство на юге России. Петроград: Огни, 1918. 190 с.

LISTA LUCRĂRILOR PUBLICATE LA TEMA TEZEI

1. Interpretarea etnică în arheologia sovietică. Aspecte teoretice. În: *Studia archaeologiae et historiae antiquae: Doctissimo viro Scientiarum Archeologiae et Historiae Ion Niculiță, anno septuagesimo aetatis suae, dedicatur*. Chișinău: Bons Offices, 2009, pp. 405-414.
2. Unele aspecte ale problemei reflectării diferențelor etnice în variația stilistică a artefactelor. În: *Tyragetia*, s.n., vol. IV [XIX], nr. 1, 2010, pp. 263-272.
3. „Archaeological culture” and „Ethnic group”: theoretical controversies of ethnic interpretation in archaeology. În: *First Arheoinvest Congress. Interdisciplinary research in archaeology. Programme and Abstracts: Iași, 10-11 iunie 2011*. Iași: Ed. Universității „Al. I. Cuza”, 2011, p. 56.
4. Despre originea și evoluția paradigmei etnice în arheologie. În: *Studii de arheologie și istorie în onoarea profesorului Gheorghe Postică* (ed. L. Coadă, P. Parasca). Chișinău: ULIM, 2014. pp. 223-238.
5. Consolidări etnice în arealul balcano-carpato-pontic în mileniul I a. Chr.: problema corelării surselor. În: *Sesiunea științifico-metodică anuală „Național și universal în procesul istoric – perspectivele disciplinei școlare Istoria”* (ediția I), 7 martie 2014, *Rezumatele comunicărilor*. Chișinău: CEP USM, 2014. pp. 23-25.
6. Vestigiile secolelor V-III a. Chr. din spațiul Carpato-Nistrean ca sursă a interpretării etnice. Aspecte istoriografice. În: *Tyragetia*, s.n., vol. VIII [XXIII], nr. 1, 2014, pp. 275-286.
7. Abordarea etnoculturală a complexelor funerare dintre Carpați și Nistru din secolele V-III a. Chr. În: *Sesiunea științifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie* (ediția a II-a, 24 aprilie 2015). Program. *Rezumatele comunicărilor*. Chișinău: CEP USM, 2015. pp. 25-26.
8. Grupări de așezări din spațiul carpato-nistrean în secolele V-III î. Hr.: probleme și posibilități în interpretarea socială, economică și etno-culturală. În: *Conferința științifică internațională „Probleme actuale ale arheologiei, etnologiei și studiului artelor”*, ediția a VII-a, Chișinău, 26-28 mai 2015. Programul și rezumatele comunicărilor. Chișinău: Notograf Prim, 2015. p. 22.
9. Indicii etnice în arheologia epocii fierului din spațiul carpato-nistrean. În: *Conferința Internațională „Identități naționale în dialog intercultural: unitate prin diversitate”* (28-31 octombrie 2015, Chișinău). Programul și rezumatele comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2015, p. 21-22.
10. Interpretări entice ale monumentelor funerare din interfluviul pruto-nistrean de la mijlocul mileniului I a. Chr. În: *Acta Terrae Fogarasiensis*, IV, 2015, pp. 13-24.
11. Etnoarheologia ceramicii și importanța ei în interpretarea etnoculturală a vestigiilor arheologice. În: *Sesiunea științifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie: Program. Rezumatele comunicărilor*. Ediția a III-a. Chișinău: CEP USM, 2016, p. 29.

ADNOTARE

Corobcean Andrei, „Vestigiile arheologice din spațiul carpato-nistrean în secolele V-III î.H. ca sursă a interpretării etnice”, teză de doctor în istorie, Chișinău, 2017.

Structura tezei: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 317 titluri, 148 pagini text de bază, abrevieri, anexe, 22 figuri, 5 hărți, 4 tabele.

Cuvinte-cheie: spațiul carpato-nistrean, vestigii arheologice, cultură materială, etnoarheologie, etnicitate, interpretare etnică, variație stilistică.

Domeniul de studiu: arheologie preistorică, istorie veche, etnoarheologie.

Scopul tezei constă în evaluarea caracterului etno-determinativ al vestigiilor arheologice din secolele V-III a. Chr. din spațiul carpato-nistrean din perspectiva noilor abordări ale etnicității, implicând datele etnoarheologice, având drept **obiective:** identificarea criteriilor de atribuire etnică a vestigiilor arheologice; analiza evoluției aprecierilor etnice a acestora; estimarea paradigmei etnice în arheologie; evidențierea valorii etno-determinative a structurilor habitatului și a tradițiilor funerare; evaluarea și argumentarea etnoarheologică a relevanței etno-determinative a variației stilistice a vestigiilor arheologice.

Noutatea și originalitatea științifică: este realizată o primă încercare atât de a sintetiza abordarea categoriilor de vestigii arheologice din al treilea sfert al mileniului I a. Chr. din spațiul carpato-nistrean ca surse ale interpretării etnice, cât și de a determina valoarea etno-determinativă posibilă a acestora din perspectivă etnoarheologică.

Importanța teoretică a lucrării: se propune o tratare complexă și multidimensională a valorii vestigiilor arheologice dintr-un cadrul stabilit prin racordarea interpretărilor etnice existente în contextul teoriilor și al concepțiilor recente ale arheologiei etnicității.

Problema științifică soluționată constă în reconceptualizarea relevanței vestigiilor arheologice din secolele V-III a. Chr. din spațiul carpato-nistrean ca surse ale interpretării etnoculturale, fapt care a evidențiat necesitatea abordării interdisciplinare complexe a posibilităților etno-determinative ale categoriilor de vestigii, asigurând racordarea interpretărilor la noile tendințe metodologice din arheologia etnicității.

Valoarea aplicativă a lucrării rezidă în utilitatea pentru studii eventuale dedicate interpretării etnice în arheologie, dar și pentru specialiștii din alte domenii umanistice, pentru completarea bibliografiei cursurilor și a seminarelor universitare.

Implementarea rezultatelor obținute: Principalele rezultate ale lucrării au fost implementate în cadrul a 3 proiecte științifice instituționale din cadrul LCS „Tracologie” (USM). Materialele elaborate au fost incluse în conținuturile cursurilor și seminarelor ținute la Facultatea de Istorie și Filozofie (USM).

ANNOTANION

Corobcean Andrei, „Archaeological records of the Carpathian-Dniester area in the V-III centuries B.C. as the source of ethnic interpretation”, thesis of doctor in history, Chişinău, 2017.

Thesis structure: Introduction, 3 chapters, general conclusions and recommendations, bibliography with 317 titles, 148 pages of main text, abbreviations, appendices, 22 figures, 5 maps, 4 tables.

Keywords: Carpathian-Dniester area, archaeological records, material culture, ethnoarchaeology, ethnicity, ethnic interpretation, stylistic variation.

The field of study: prehistoric archaeology, ancient history, ethnoarchaeology.

The aim of the thesis is an assessment of the ethno-determinative nature of archaeological records of the V-III centuries B.C. of the Carpathian-Dniester area in terms of the new approaches of ethnicity with large implication of ethnoarchaeological data through: identification of criteria of ethnic attribution in archaeology; analysis of evolution of their ethnic approach; evaluation of the ethnic paradigm in archaeology; the emphasising of ethnic value of household structures and funerary traditions; ethnoarchaeological argumentation of the ethnic relevance of the stylistic variation.

The scientific novelty: it is a first attempt to summarize the ethnic approach of the archaeological remains of the 3rd quart of I Millennium B.C. of the studied area and to determine their possible ethno-determinative value from ethnoarchaeological perspective.

The theoretical importance: is the complex and multidimensional approach of the relevance of archaeological records from a given context through the correlation with recent theoretical frames of the archaeology of ethnicity.

The solved scientific problem consist in the reappraisal of the ethnic approach of the remains of the V-III centuries B.C. of Carpathian-Dniester area, which have emphasized the need of interdisciplinary analysis of the interpretational possibilities of the archaeological records in terms of new methodological tendencies.

Practical value of thesis resides from their utility for the researches in ethnic interpretation in archaeology. It can be used by more specialists and students in humanities.

Implementation of the results: The main results of the work was implemented in the frame of 3 research projects of the Laboratory „Tracologie” (MSU). They have been included in programs of university courses at the Faculty of History and Philosophy (MSU).

АННОТАЦИЯ

Коробчан Андрей, „Археологические материалы V-III вв. до Р.Х. в Карпато-Днестровском регионе как источник этнических интерпретации”, диссертация на соискание ученой степени доктора исторических наук, Кишинэу, 2016.

Структура работы: Введение, 3 главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 317 названий, 148 страниц основного текста, сокращения, приложения, 22 рисунков, 5 карт, 4 таблицы.

Ключевые слова: Карпато-Днестровский регион, археологические материалы, материальная культура, этноархеология, этничность, этническая интерпретация, стилистическая вариация.

Область исследования: доисторическая археология, древняя история, этноархеология.

Цели и задачи диссертации: оценка этнического характера древностей Карпато-Днестровского региона в V-III вв. до Р.Х. с точки зрения новых подходов к этничности с учетом этноархеологических данных; определение этнических признаков и анализ этнической интерпретации и парадигмы в археологии; выявление этнической нагрузки поселений и погребальной обрядности; этноархеологическая аргументация этнической релевантности вариации стилей.

Научная новизна и оригинальность: первая попытка систематизации этнических интерпретации археологических источников третьей четверти I тыс. до Р.Х. в Карпато-Днестровских землях и определения их возможной этно-детерминативной нагрузки.

Теоретическое значение работы: предложен комплексный междисциплинарный подход для изучения значения артефактов в определенном контексте путем анализа новейших концепций этничности в археологии.

Разрешенная научная проблема состоит в переосмыслении этнической релевантности древностей V-III вв. до Р.Х. Карпато-Днестровского региона, выявив необходимость комплексного изучения этно-детерминативных возможностей археологических категорий.

Практическая значимость: Работа обращена специалистам в области исследования этнических интерпретаций в археологии, других гуманитарных наук, студентов.

Применение результатов: Главные результаты были применены в 3 исследовательских проектах НИЛ „Tracologie” (ГУМ), также используются на курсах и семинарах Факультета Истории и Философии (ГУМ).

COROBCEAN ANDREI

**VESTIGIILE ARHEOLOGICE DIN SPAȚIUL CARPATO-
NISTREAN ÎN SECOLELE V-III Î.H. CA SURSĂ A
INTERPRETĂRII ETNICE**

SPECIALITATEA 613.01 – ARHEOLOGIE

Autoreferatul tezei de doctor în istorie

Aprobat spre tipar: 01.02.2017 Hârtie ofset. Tipar ofset. Coli de tipar: 1	Formatul hârtiei 60x84/32 Tiraj: 60 ex. Comanda nr. 17/0272
--	---

Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
Chișinău, str. Feredeului, 4/6, MD-2005